

B I B L I O T H E C A
S C R I P T O R V M G R A E C O R V M E T R O M A N O R V M
T E V B N E R I A N A

ARISTOTELES
ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

EDIDIT
MORTIMER CHAMBERS
ACCEDVNT TABVLAE

EDITIO CORRECTIOR

STVTGARDIAE ET LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G.TEVNERI MCMXCIV

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Aristoteles:

Athēnaiōn politeia / Aristoteles. Ed. Mortimer Chambers. —

Ed. corr. — Stutgardiae ; Lipsiae : Teubner, 1994

(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)

Einheitssacht.: *De re publica Atheniensium*

ISBN 3-8154-1113-0

NE: Chambers, Mortimer [Hrsg.]

Das Werk einschließlich aller seiner Teile ist urheberrechtlich geschützt. Jede Verwertung außerhalb der engen Grenzen des Urheberrechtsgesetzes ist ohne Zustimmung des Verlages unzulässig und strafbar. Das gilt besonders für Vervielfältigungen, Übersetzungen, Mikroverfilmungen und die Einspeicherung und Verarbeitung in elektronischen Systemen.

© B. G. Teubner Verlagsgesellschaft Leipzig 1994

Printed in Germany

Druck und Buchbinderei: Druckhaus Köthen GmbH

PRAEFATIO

Aristotelis librum de re publica Atheniensium grammatici et lexicographi uetusti commemorauerunt, unde multos locos exscriptos habemus, quos Valentinus Rose ter edidit. sed praeter haec fragmenta usque ad annum 1879 integer celeberrimus hic liber latebat. eo enim anno duo codicis papyracei folia utrimque scripta ad Museum Aegyptiacum Berolinense adlata sunt, quae Fridericus Blass ut e libro historici cuiusdam (fortasse a Theopompo conscripto) multo acumine publicauit. haec frustula ex Aristotelis libello excerpta esse primus perspexit Theodorus Bergk. post Blass hanc papyrum ediderunt Hugo Landwehr satis accurate, summa diligentia Hermannus Diels. nonnullos uersus, quos editores priores non uiderunt, testimonio papyri Londinensis fretus ego ipse publici iuris feci.

Fragmentum I altum 13 cm, latum 14, 6 operis Aristotelici cap. 12, 3—4 et 13, 1—5 continet. frag. II altum 19 cm, latum 9, 8 cap. 21, 4—22, 4 et 22, 4—8 continet. ambo fragmenta ad unum folium pertinere credidit Blass, id quod incertum quidem sed uerum esse potest. scriptura parua et euanida est nec codicis aetas facile definiri potest: Blass eum saeculo II p. Chr., Kenyon saeculo IV attribuendum censuit. haec papyrus nunc in Museo Berolinensi (Staatliche Museen zu Berlin) Inv. Nr. 5009 adseruata siglo **B** notatur.

Tum mirabili fortuna anno 1890 nonnulla uolumina papyracea e quodam loco ex Aegypto in Museum Britannicum adlata sunt, ex quibus quattuor uolumina hoc opus paene totum continent. editio princeps libri de re publica Atheniensium die 30 Ian. 1891 a F. G. Kenyon emissa est, quam duo papyri exempla arte phototypica expressa, alterum mense Martio euulgatum, alterum mense Augusto emendatius secuta sunt. primum exemplum ante oculos habuerunt Kaibel et Wilamowitz, qui mense Iulio editionem suam ediderunt, necnon Herwerden et Leeuwen, qui editionem accuratis commentariis instructam, quibus scriptura et scripturae compendia tractabantur, mense Augusto emisserunt; in hac editione papyri textum in columnas diuisum transcripsit Leeuwen. anno 1892 primam editionem in Bibliotheca Teubneriana ectypo usus confecit Blass, qui columnas 31—36 in meliorem ordinem redegit et in edd. 2—4 praeparandis papyrum ipsam diligentissime inspexit. interea Ulrich

PRAEFATIO

Wilcken uir in papyris legendis peritissimus lectiones aliquot a se reperi-
tas ad tertiam editionem Kaibeli et Wilamowitzii adhibendas commo-
dauit (in qua editione anno 1898 emissa col. 31–36, id est cap. 64–69.
solus tractauit Wilamowitz). postquam anno 1901 aliqua noua fragmenta
Londinium uenerunt, quartam editionem in Supplemento Aristotelico
III, 2 publicauit Kenyon, editionem omnium sane accuratissimam et
utilissimam, apud quam testimonia locupletissima collegit G. Wentzel
et uerborum indices composuit E. Neustadt. uersiones et aliae editiones
sunt multae. primus commentarium scripsit Kenyon, tum locupletio-
rem J. E. Sandys, nuper plenissimum P. J. Rhodes, uir de historia Athenien-
sium optime meritus, a cuius opinionibus sicubi differam in meo proprio
commentario indicabo.

Post Blass editionem Teubnerianam bis curauit T. Thalheim, tum
H. Oppermann; nunc eadem cura mihi demandata id agam ut hoc opus
in Bibliotheca Teubneriana ea forma qua hodie frui possit exstet. prio-
rum editorum nemo nisi Kenyon, Blass, Wilcken papyrum Londinien-
sem, quae L nominatur, totam legit; ergo hoc munere suscepto ean-
dem sedulo inspexi.

Papyri descriptionem in multis editionibus, imprimis apud Kenyon⁴,
habes; quam ob rem pauca hic proferre satis erit. textus noster scriptus
est in charta uersa, hoc est in parte postica quo fibrae transuerso ordine
dispositae sunt; in recta rationes pecuniae acceptae et expensae in an-
num Vespasiani imperatoris decimum et undecimum (78–79 p. Chr.)
cadentes, quas uilicus Didymus pro domino Epimacho confecit, leguntur.
hae rationes ab Anna Świderek editae sunt: La propriété foncière privée
dans l'Égypte de Vespasien . . . d'après P. Lond. 131 recto, Wroclaw 1960.
opus Aristotelis quattuor uoluminibus sic dispositum continetur:

uol. 1, col. 1–11, 226,5 cm, cap. 1–29, 1

uol. 2, col. 12–24, 166,5 cm, cap. 29, 2–46, 1

uol. 3, col. 25–30, 92 cm, cap. 46, 1–63

uol. 4, col. 31–36, ualde mutilum et lacunosum, 80,5 cm, cap. 64–69.

paginae fere inter ca. 22 et 25 cm altae sine lacuna scriptae sunt. uolu-
mina A, B, Γ τομος (solum hoc ab uno ex scribis, qui textum transcripse-
runt, sc. a scriba quarto, scriptum esse uidetur), Δ (haec littera, quam
Wilcken dispexit, non integra est) in summa pagina designantur.

Scribae quattuor fuerunt, quos L¹, L², L³, L⁴ nominamus. primus
col. 1–12, i. e. uolumen primum et unam paginam, exscripsit. post col.
10, us. 24 eius opera interrupta est, ubi una pagina et dimidia deletae
inueniuntur, quae argumentum ad Demosthenis orationem in Midiam et
scholia in §§ 1–11 huius orationis continent. scriba huius commentarii

PRAEFATIO

inter operis nostri scribas non fuisse uidetur. paginae inuersae sunt et extremam partem primi uoluminis occupant, quo in papyri parte aduersa pecuniae rationes incipiunt. ad hanc partem uoluminis affixit aliquis (L¹?) aliud papyri segmen, in quo col. 11 est; in parte auersa huius segminis scriptum est nihil. huius commentarii in Demosthenem textus a Herwerden et Leeuwen, melius a Kenyon³ editus est.

Ergo credere licet aliquem non multo post a. 78/79 commentarium in Demosthenem in papyri parte auersa, ubi rationum initium fuit, scribere coepisse, quam operam tamen non perfecit. L¹ papyrum inuertit et textum Aristotelicum in altera uoluminis parte extrema exscribere coepit. initium exemplaris iam tum deperditum erat, nam prima sententia mutila est, et pro textus initio scriba spatium unius paginae (ca. 16,5 cm) uacuum reliquit. L¹, ut supra diximus, totum primum uolumen et col. 12 (primam columnam uoluminis secundi) exscripsit et officio suo functus est.

L² col. 13 – 19 et partem col. 20 exscripsit; post tres litteras in col. 20, us. 28 operam suam terminauit. L³ col. 20 ad finem perduxit et col. 21 – 24 exscripsit, sed in col. 24 non nisi 21 uersus scripsit et reliquam paginam (ca. 24 uersus) uacuam reliquit. L⁴ igitur suum munus, id est uolumen tertium, iam suscepisse manifestum est. uolumen quartum L³, qui partem uoluminis secundi scripserat, totum exscripsit.

Scriptura anno 78/79 paulo recentior esse uidetur, et papyrum ca. 100 p. Chr. scriptam fuisse omnes fere consentiunt: u. E. G. Turner, *Greek Manuscripts of the Ancient World*, Oxford 1971, 102. exempla litterarum quibus singulorum scribarum scribendi genus illustratur in *Class. Rev.* 5, 1891, 183 inuenies; L¹ et L⁴ scriptura semicursiua, L³ cursiua usi sunt, L² unciali, quam L³ breui imitatus mox in suam rapidam et saepe deformem scripturam relapsus est. doctissimus omnium erat L⁴, qui plurimas correctiones acuto calamo et nigro atramento effecit, imprimis in paginis quas L² transcripsit, ubi sunt multi errores orthographici (partim ob etacismum, ις, ιχοσι, ιναι, καθιλον, sed etiam grauiores). uolumina ad usum priuatum destinata esse credo, sed possessorem unum e quattuor scribis (L⁴?) fuisse affirmare non possum.

De scribae quarti opera paulo plura dicenda sunt. saepe errores correxit uel uerba ab alio scriba omissa suppleuit. difficile tamen est dictu, utrum textum ex exemplari quodam correxerit an suo Marte emendauerit: aliquando emendauisse uidetur quae num emendatione egeant dubitari potest, aliquando credas eum reapse aliud exemplar ante oculos habuisse. nihilominus auctoritate eius ductus correctiones L⁴ plerumque in textum recepi, ex quibus paucas examinandi causa hic pono:

PRAEFATIO

Correctiones, supplementa. 22, 7 τὴν δαπάνην addidit; B haec uerba habuisse videtur, quamuis ad sensum ipsum uix necessaria putaueris (duumuiro Bataui ea deleuerunt); mirum esset, si L¹ ea omiserat: habuitne L⁴ aliud exemplar correctius? — 39, 1 post τοὺς βουλομένους add. L⁴ Ἀθηναίων, quod tamen Bataui, Kaibel-Wilamowitz, Thalheim abiciunt. — 22, 3 θαρροῦντος τοῦ δήμου, post θαρρ. add. ἤδη; hoc uerbum fortasse omisit L¹, qui etiam 27, 4 μᾶλλον (add. L⁴) per errorem transiluit.

Emendationes, fortasse elegantiae gratia. 21, 3 πρὸς τὰς . . . τριττῶς: πρὸς (quod retinet Thalheim) del. et κατὰ scripsit L⁴. — 23, 2 κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (quod retinent Kenyon³, Thalheim) L¹, super κατὰ scr. πε(ρὶ) L⁴. — 26, 3 μετ' αὐτὸν (Blass, Thalheim), · το · (= μετὰ τοῦτο) s. l. scr. L⁴, fortasse recte, sed utrumque semel inuenitur. — 29, 5 μὴ ἔλαττο ἢ πεντακισχιλίοις L¹ et edd. plur., ὧν (= πεντακισχιλίων) s. l. L⁴, aut quod ἢ non uidit aut quod delere omisit (ἔλαττον πεντακισχιλίων Kaibel-Wilamowitz, Blass³⁻⁴, prob. Rhodes). — 32, 1 Θαργηλιῶνος δ' ἐπὶ δέκα L², τραιδ, tum τετραδι s. l. L⁴, sed paulo post δ' ἐπὶ δέκα Σκιροφοριῶνος non mutauit. — 43, 2 numeri notis alphabeticis scripti sunt; ζ in ξξ mutauit L⁴, tum posterius ζ non mutauit, denique πέντε in ε mutauit. — 64, 1 de cistis in iudiciis publicis adhibitis agitur, in quibus litterae ab α usque ad χ scriptae sunt ἐπ' αὐτῶν (L³); non placuit L⁴, qui πάντων maluit, sc. 'omnium cistarum litterae in cistis scriptae sunt'. lectio scribae tertii praeferenda est, sed incertum est utrum L⁴ ν et υ non distinxerit an aliud exemplar habuerit. — 68, 4 iudex suffragium suum ἐκ λυχνείου tollit; post ἐκ add. τοῦ L⁴, quod difficile est, nam nullius λυχνείου adhuc mentio facta est; cf. tamen 63, 2, ubi suffragia in τὴν ὑδρίαν iaciuntur, quamuis nulla urna in priore narratione apparuerit (haec urna 64, 4 rursus memoratur). fortasse credidit Aristoteles urnam et λυχνεῖον omnibus Atheniensibus tam bene nota fuisse, ut articulo uti liceret. — 42, 1, iuuenes Athenienses ciues fiunt οκτωκαιδλεκαετεις γεγονοτας. posterius uerbum in γεγονότες correxit L⁴, qui etiam super prius ετη, sc. ut οκτωκαιδεκα ἔτη legeretur, scripsit. sed haud falsum esset οκτωκαιδεκαέτεις: docta emendatio, an alius testis adfuit?

Emendationes falsae. 28, 5 super τῇ πόλει . . . πατρικῶς χρωμένους scr. L⁴ (ut uidetur, sed manus incerta est) καλῶς, quod non uariam lectionem sed glossam esse patet. — 44, 3 in populi comitiis praesides τῆς τ' εὐκοσμίας ἐπιμελοῦνται καὶ ὑπὲρ ὧν δεῖ χρηματίζειν προτιθέασιν. supra uersum scripsit L⁴ δεῖ κ' (= καὶ), quibus intellegi uoluit τῆς τ' εὐκοσμίας ἐπιμελοῦνται καὶ ὑπὲρ ὧν χρηματίζειν δεῖ, καὶ προτιθέασιν, καὶ τὰς χειροτονίας κρίνουσιν κτλ. sed sententiam plane non recte intellexit; nihilominus eius uerborum ordinem recipiunt Kaibel-Wilamowitz

PRAEFATIO

(omisso καὶ pro προτιθέασιν): τῆς τ' εὐκοσμίας ἐπιμελοῦνται καὶ ὑπὲρ ὧν χρηματίζειν δεῖ προτιθέασιν, καὶ κτλ. — 43, 6 emendatio omnium maxime notabilis: res in populi comitiis tractandae enumerantur, τρία μὲν ἱερῶν χρηματίζειν, τρία δὲ κήρυξιν καὶ πρεσβείαις, τρία δὲ ὁσίων; super haec tria ultima uerba scr. L⁴ συρακοσιων, lectionem plane incongruam, quam Kenyon³ coniecit in alio exemplari iam corrupto inuentam esse.

Sed credere possis L⁴ litteras τριαδε per errorem ut συρακ legisse et rescribere uoluisse, qui error eo explicari potest, quod litterae δε et κ, τ et σ non omnino dissimiles sunt (u. scripturae imagines CR I. c.). praeterea Kaibel (206sq.) aliam explanationem proposuit, scribam τριαδεοσιων non recte intellexisse et cum πρεσβείαις coniungere uoluisse, quam ob rem nomen alicuius ciuitatis coniecerit et suprascripserit.

Itaque scribae quarti correctiones et emendationes demonstrare non uidentur eum aliud exemplar habuisse, quod tamen non omnino reiciendum est.

Scribae primus et quartus multa compendia usurpant, tertius pauca, secundus nulla. totum compendiorum corpus apud Herwerden et Leeuwen, 167—179, habes, ubi tria genera recte distincta sunt:

1. signa tachygraphica: / = ἐστί, // = εἰσί, \ = εἴναι, < = δραχμή, 4 (syllabae αὐ nota) = αὐτήν, modo 21, 5, α< = ἀπό, modo 53, 7.

2. uerba et syllabae per litteram primam et uirgulam, id est lineolam inclinatam, denotata: α' = ἀνά, γ' = γάρ, δ' = δέ, δ' = διά, κ' = καί, κ' = κατά, μ' = μέν, μ' = μετά, ο' = οὖν, π' = παρά, π' = περί, περ, σ' = σύν, τ' = τήν, τ' = τών, τ' = τῆς, υ' = ὑπό (sed L³ υ' = ὑπὲρ 42, 2. 43, 6 in lacuna restituendum, 44, 3). hic collocemus φη = φησί, 14, 4; χ' = χρόνος, -νου et sim. syllabae sic decurtatae intra unum uerbum stare (κ'βαλλομ'α et sim.) aut duo uerba inter se coniungere possunt (δ'κ = δ' ἐκ).

3. syllabae finales abbreviatae. uerba litteris suprascriptis plerumque terminantur, ubi omnes posteriores litterae subaudiendae sunt: θεμιστο^α, θεμιστοκ^λ, θεμιστοκλ^η = Θεμιστοκλῆς; φι^λ = φίλος, -ου et sim. sed L¹ et L⁴ genetiium pluralis -τῶν plerumque -τ' scribunt. L¹ infinitiui terminationem -σθαι per -σθ, L⁴ per -σθ' format. scriba quartus νομ' (51, 1) et σταθμ' (51, 2) scribit, sed alibi litteris suprascriptis uerba semper decurtat. etiam L³ χωρ' et απογραφ' (42, 4. 43, 4) scripsit. semel πρός abbreuiatur: πε^ετετακτλ, 51, 4. in syllabis καί et -ται L^{1.3.4.} 1 pro -αι scribunt.

Quam rationem Aristoteles in v paragogico adhibendo secutus sit, papyri parum dilucide demonstrant, sed textum intactum relinquere malui potius quam illos editores sequi qui leges grammaticorum rigide obseruant. sed in rebus orthographicis formas sacculi quarti (γίγνομαι, ἀεί, πρᾶος, δυοῖν non δυεῖν, de quo v. Rhodes 509sq.) secutus sum; inscriptionum usum Meisterhans³ nobis accurate exhibet. quod ad Solonis uersus attinet, credo Aristotelem eos in forma attica protulisse; quapropter orthographiam ionicam non restitui (quod quidem fecit West).

PRAEFATIO

In papyro est interpunctio nulla praeter paucas paragraphos (hoc est lineas transversas ad uersus initia), ubi scriba aliquid maioris momenti narrari opinatur, e. g. in cap. 3 fin.; maiora ornamenta in fine cap. 19. 69 sunt. diaereseis plus quam uiginti scribuntur (e. g. 43, 6 ταις ἱκετηραις, ne ταῖσι per errorem intelligas). accentus et spiritus rariores sunt, sed u. εκμαρτυρῶν 7, 4, νομοφυλακεῖν 8, 4, ἀ 12, 3, αὐτου 59, 7, ἡγῶνται 31, 1 (hic spiritum et accentum add. L⁴). ubi τῶι, τῇι et al. scribo, ι adscriptum in papyro adest, ubi τῶ, τῇ et al., ι restituendum est. litteras quae dubiae sunt punctis designauī; multae litterae sane non integrae sunt, sed ubi litterae fragmentum superest satisque apparet quam litteram scriba exarare uoluerit, id puncto designare mihi superuacaneum uisum est. in interpungendo parentheses, quas Graeci antiqui non habebant, plerumque uitare malui.

Permultas correctiones in editione principi confecit Kenyon; itaque correctiones sine auctore ei tribuendae sunt. illud 'suum cuique' in correctionibus et coniecturis attribuendis obseruare conatus sum, sed coniecturas quas papyrus accuratius inspecta confirmat silentio saepe praeterii. multae emendationes, quae alibi primum uulgatae erant, in CR 5, 1891 iterantur; quo facilius inueniri possint, paginas in CR citaui. in apparatu critico non omnia memorauī: leuissimas correctiones, singulas litteras rescriptas, litteras et uerba a scribis deleta nonnumquam omisi.

Testimonia non solum ea continent, quae ipsissima Aristotelis uerba afferunt, sed etiam ex aliis fontibus similia. fere omnia apud Kenyon⁴ a Wentzelio plenis litteris exscripta inuenies.

Pro auxilio et beneficiis quibus collegae M. Haslam et T. Maslowski me adiuuerunt gratias agere debeo. in plagulis legendis et in indicibus conficiendis Catharina Perry multum me adiuuit.

Los Angeles mense Ianuario a. 1986

Mortimer Chambers

Decennio nondum peracto editio altera desideratur; quam ob rem editionem meam typothetae mendis repurgauī mentionemque facio de nouo libro: J. J. Keaney, *The Composition of Aristotle's Athenaion Politeia*, New York — Oxford 1992.

Los Angeles mense Ianuario a. 1994

M. C.

EDITIONES ET STVDIA

Papyrum Berolinensem ediderunt:

- Blass, F., Neue Papyrusfragmente eines Historikers im Ägyptischen Museum zu Berlin, *Hermes* 15, 1880, 366–382, cf. ib. 16, 1881, 42–46; 18, 1883, 478–480
Bergk, T., Zur Aristotelischen Politie der Athener, *RhM* 36, 1881, 87–115
Landwehr, H., De Papyro Berolinensi No. 163 etc., Diss. Berlin 1883
Diels, H., Über die Berliner Fragmente der Ἀθηναίων πολιτεία des Aristoteles, *Abh. Ak. Berlin*, 1885, *Phil.-hist. Kl. II*, 1–57
Chambers, M. H., The Berlin Fragments of the Ath. Pol., *TAPA* 98, 1967, 49–66

Totum opus ediderunt:

- Kenyon, F. G., Aristotle on the Constitution of Athens, London 1891, ²1891, ³1892; Berlin 1903 (*Suppl. Arist. III* 2, cum test. ed. G. Wentzel et indicibus quos fecit E. Neustadt); Oxford 1920 in *Scriptorum Class. Bibl. Oxoniensi*
Kaibel, G., et Wilamowitz-Moellendorff, U. de, Berlin 1891, ²1891, ³1898; in ed. 3 sunt lectiones quas U. Wilcken tradidit
Herwerden, H. v., et Leeuwen, J. v., Leyden 1891
Blass, F., Leipzig 1892, ²1895, ³1898, ⁴1903 (rursus impressa 1908)
Hude, K., [cap. 1–41], Kopenhagen 1892; Leipzig 1892 [1–41], 1916 [1–69]
Thalheim, T., Leipzig 1909, ²1914
Mathieu, G., et Haussoullier, B., Paris 1922 etc., cum uersione franco-gallica
Oppermann, H., Leipzig 1928 [Stuttgart 1961, 1968]
Rackham, H., London–Cambridge 1935, cum uersione anglica
Továr, A., Madrid 1948, cum uersione hispanica

Editio phototypica:

- Scott, E., Facsimile of Papyrus 131 in the British Museum, 1891, ²1891, qua fragmenta in tabulis 19. 20 in ordinem meliorem redacta sunt; nonnulla fragmenta in ed. 1 fuerunt, in ed. 2 desunt

Conspectus omnium editionum, uersionum, commentariorum apud Rhodes 739–747

Fragmenta edidit V. Rose, Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta, Leipzig 1886

Heraclidis Lembi Epitomam ediderunt:

- Peruscius, C., Romae 1545
Koehler, G. D., Halle 1804
Schneidewin, F. G., Göttingen 1847
Müller, C., *Fragmenta Historicorum Graecorum II*, Paris 1848, 197–210
Rose, V. (cf. supra), fr. 611
Dilts, M. R., Durham N. C. 1971 (*GRBS Monograph* 5)
cf. H. Bloch, Herakleides Lembos and his Epitome of Aristotle's Politeia i, *TAPA* 71, 1940, 27–39

De textu sunt permulta studia, emendationes, coniecturae, imprimis in CR 5, 1891, ubi 'Un-Aristotelian Words and Phrases' etiam conscripta sunt